

G.1. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL PLA DE L'ESTANY (1900)

FONT: GARCIA FERNANDEZ, (1987), *Población de los actuales términos municipales*, Madrid, INE.

Població i territori al Pla de l'Estany

DAVID COMAS I VILA
ANNA RIBAS I PALOM

El Pla de l'Estany comprèn 11 municipis agrupats al voltant d'una petita ciutat, Banyoles, on viu actualment el 60% de la població comarcal (13.000 habitants). La resta d'estanyencs, uns 8.000, estan heterogeniament repartits en la desena de municipis restants que —si exceptuem Parqueres i Cornellà de Terri— en cap cas superen els 800 vilatans (vegeu taula T.1). Seguint pautes semblants, el segle XX s'ha produït, a Catalunya, una acusada polarització del poblament comarcal, la consagració del

«modus vivendi» urbà i una preponderància territorial, sense precedents, de Banyoles sobre la seva rodalia comarcal (mapes G.1., G.2. i G.3.).

Tot i que el resultat és semblant al del conjunt català, el procés històric, el calendari demogràfic, ha estat força diferent. En la mateixa línia que el Baix Empordà, el Pla ha passat de pertànyer de la Catalunya moderadament creixent del primer terç del segle XX a alinear-se amb les comarques més expansives, les de l'anomenat «passador» o «eix litoral» (vegeu T.2.). De comarca tímidament creixent a espai privilegiat de desenvolupament; tal mutació suggereix parlar d'una situació a l'altra.

1900-1930

Com la Garrotxa, la Selva o el Baix Empordà, el primer terç de segle suposà pel Pla de l'Estany un període de creixement moderat, quatre vegades inferior a la mitjana catalana. Si bé el Principat manifesta, entre 1900 i 1930, un important augment del nombre d'habitants (42%), l'Estany només creix en un 10%. (vegeu taula T.2). Són els darrers anys del nostre segle en què la resta de la comarca del Pla sosté un ritme de creixement comparable al de Banyoles; fins i tot municipis com Cornellà, Camós o Fontcoberta tenen una dinàmica més elevada (vegeu taula T.1). La pobra marxa econòmica de Banyoles i l'acti-

GEOGRAFIA

T.1. EVOLUCIÓ DEL NOMBRE D'HABITANTS AL PLA DE L'ESTANY (1900-1986)

	1900	1930	A (%)	1950	A(%)	1981	A(%)	1986	A(%)
BANYOLES	5.103	5.947	0,55	6.672	0,61	12.378	2,85	12.854	0,77
CAMÓS	464	652	1,35	572	-0,61	633	0,36	618	-0,47
CORNELLÀ(*)	1.722	2.162	0,85	2.975	-0,43	1.748	-0,38	1.760	0,14
CRESPIÀ	607	543	-0,35	418	-1,15	222	-1,56	228	0,54
ESPONELLÀ	759	710	-0,22	696	-0,10	373	-1,55	368	-0,27
FONTCOBERTA	563	646	0,49	621	-0,19	628	0,04	739	3,54
PALOL R.	517	540	0,15	505	-0,32	386	-0,79	370	-0,83
PORQUERES	943	1.073	0,46	1.072	0,00	2.540	4,56	2.796	2,02
SERINYÀ	842	785	-0,23	737	-0,31	239	-2,25	224	-1,26
ST. MIQUEL	957	981	0,08	880	-0,51	726	-0,58	702	-0,66
VILADEMULS	1.921	1.953	0,06	1.731	-0,57	823	-1,75	757	-1,60
	14.398	15.992	0,37	15.879	-0,04	20.696	1,01	21.416	0,70

A(%) Taxa creixement anual respecte cens anterior.

FONT: Elaboració pròpia a partir de GARCIA FERNANDEZ, (1987).

Población de los actuales términos municipales, Madrid, INE, i CIDC (1988), *La població de Catalunya segons el Padró Municipal d'Habitants de 1986*, Barcelona, CIDC.

T.2. EVOLUCIÓ DE LA POBLACIÓ COMARCAL (1900-1986) (*)

	1900	1930	A(%)	1960	A(%)	1981	A(%)	1986	A(%)
Alt Empordà	66.560	66.282	-0,01	63.569	-0,14	80.790	1,35	85.398	1,14
Baix Empordà	55.397	56.044	0,04	58.769	0,16	81.990	1,98	83.911	0,47
Cerdanya	11.930	10.692	-0,35	11.850	0,36	12.041	0,08	12.200	0,26
Garrotxa	35.944	40.530	0,43	40.777	0,02	45.245	0,55	45.368	0,05
Pla Estany	14.398	15.992	0,37	16.682	0,14	20.696	1,20	21.416	0,70
Ripollès	29.340	34.046	0,53	34.800	0,07	33.102	-0,24	31.641	-0,88
Selva	46.053	48.924	0,21	54.518	0,38	82.606	2,58	91.238	2,09
Catalunya(**)	1.966	2.791	1,40	3.925	1,90	5.956	2,50	5.978	0,10

(*) Excepte el Gironès.

(**) En milers.

A(%) Taxa increment anual respecte al cens anterior.

FONT: CAPELLADES, FALGUERA, (1987, març-juny), i elaboració pròpia.

viat agrícola de la rodalia no van propiciar l'expansió demogràfica de la zona.

Interessa mencionar la segona dècada del segle, moment en què la ciutat enregistra l'únic període inter-censal decreixent, a un ritme anual del -0,4%. Àdhuc obviant la probable defectuositat del cens de 1910, tot apunta que la pandèmia gripal de 1918-19 afectés en gran manera una ciutat amb nivells de mortalitat i insalubritat espectaculars, amb escasses implantacions industrials, i amb condicions de vida força precàries per a les classes «populars», (TERRADES, 1985). A partir d'aquest moment i fins a la Guerra Civil, el fet demogràfic més destacable de Banyoles és un notable creixement vegetatiu, lligat a la definitiva consolidació de la «transició demogràfica, d'on presumiblement es difongué a tota la comarca.

1930-1950

El punt d'inflexió de la lenta evolució del Pla cap al nou règim demogràfic, coincideix amb el conjunt català pel fet de compartir la contundència de la Guerra Civil; descens brusc de la natalitat i un increment de la mortalitat, que assoliria la màxima expressió a finals dels anys 50 (gràfic G.4). Els anys de la inversió del model de poblament són anys decisius: en els anys 30 i 40 la ciutat del Rem es manté en una línia tímidament creixent, però entre els 10 municipis restants del Pla no hi ha «loc geogràfic» on es conservin els nivells de creixement dels anys 30. Àdhuc Cornellà o Fontcoberta tenen taxes negatives. El resultat és un creixement comarcal molt proper a zero.

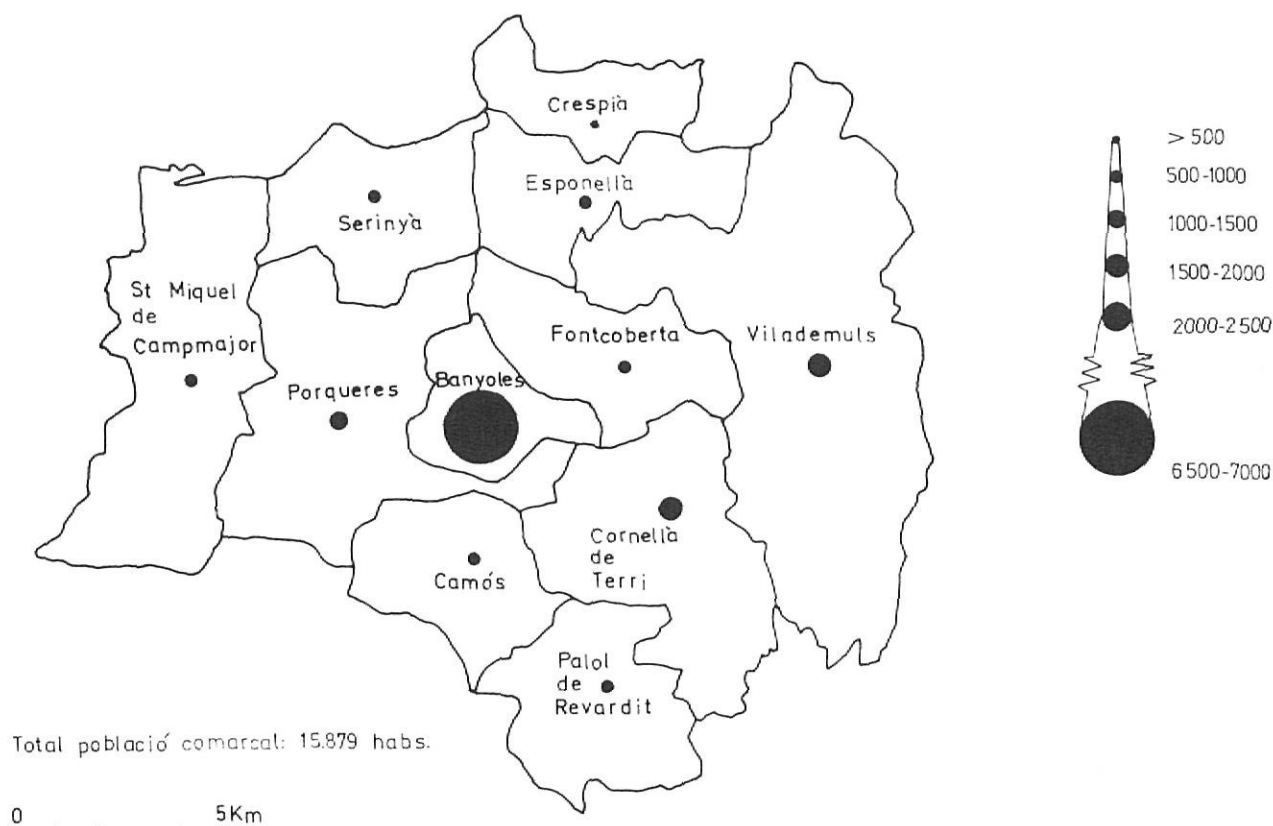
Cal situar el ritme de creixement del Pla de l'Estany en aquesta etapa

(0,14%) al mateix nivell que el de la Garrotxa (0,02%), el Ripollès (0,08%) i el del Baix Empordà (0,16%). La resta de comarques gironines, excepte l'Alt Empordà, tenen increments superiors (vegeu taula T.2.).

Comparant-lo al de Catalunya, s'observa com el creixement demogràfic de la comarca és ínfim; mentre que al Principat augmenta en un 16%, entre 1930 i 1950, el del Pla de l'Estany és decreixent.

1950-1981

El període de la gran expansió, del «desarrollisme», de la consolidació econòmica, coincideix plenament amb l'evolució del conjunt català. Entre 1950 i 1981, la dinàmica demogràfica és d'una intensitat inimaginable en la postguerra: el Pla de l'Estany

G.2. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL PLA DE L'ESTANY (1950)

FONT: GARCIA FERNANDEZ, (1987). *Población de los actuales términos municipales*. Madrid, INE.

augmenta en 4.817 persones, un 30% de la població de 1950. Allò més significatiu és, per una banda, la polarització del poblament, la canalització d'aquesta expansió sense precedents històrics coneguts cap a la capital comarcal; de 6.672 habitants al 1950 es passa als 12.378 de 1981, a un ritme anual acumulatiu de 2,8% (vegeu taula T.1.). Com a moltes ciutats de Catalunya, a Banyoles s'assoleixen taxes de creixement sovint etiquetades com a «tercermundistes». I per altra banda, un segon punt d'interès: a partir dels anys 50 Porqueres inicia un creixement espectacular, de l'ordre d'un 4,5% anual que portarà aquest municipi a triplicar el nombre d'habitants en 25 anys.

Els dos factors esmentats i l'intens èxode rural de 9 dels 11 municipis confirma, com a Catalunya (vegeu CABRE, PUJADAS, 1982), tan sols existeixen dues alternatives: el creixement explosiu per damunt del 2,5% anual o el decreixement. Deixant a part Banyoles i Porqueres (Fontcoberta i Camós es mantenen estacionaris), entre 1950 i 1981 el «Pla decreixent» té un saldo negatiu de 2.364 persones; en altres paraules, perd el 31% de la població a un ritme anual acumulatiu de -1%.

A nivell del Principat s'ha dibuixat molt clarament un «eix litoral», en el qual el Pla participa, com la Selva, el Gironès i l'Empordà; el ritme anual del Pla (1,2%) és similar al de l'Alt Empordà (1,35%) i allunyat del major dinamisme del Gironès, la Selva i el Baix Empordà. Quant a la comparació amb el Principat, el Pla ha demostrat una línia moderada; allò més destacable és que Banyoles ha tingut per primer cop una conducta ben similar, gairebé idèntica a la de tot el país: una taxa de creixement anual compartida del 2,8%, entre 1950 i 1981 (vegeu T.2.).

Els anys 80

La darrera etapa, on ens trobem a hores d'ara, presenta uns ritmes moderats de creixement que han trencat les expectatives d'alguns sectors convençuts del desenvolupament demogràfic. Crisi productiva, frenada de l'èxode rural, davallada espectacular de la natalitat, ... El Pla no s'escapa, ni en el calendari ni en la intensitat, del peculiar «crack» natalista de la nostra dècada (un descens generalitzat del nombre de naixements de l'ordre del 20% en tan sols 2 anys, 1980-81, que

sembla haver tocat fons l'any 1985 (vegeu taula 3). Es confirma també la frenada de l'èxode rural: només 6 municipis perden població, i tots ells ho fan a uns nivells discrets, entre 3 i 20 cops menys intensos que en els darrers lustres.

Com és ben sabut, Catalunya ha sofert entre 1981 i 1986 un preocupant estancament del nombre d'habitants. La demarcació de Girona ha mostrat en aquests anys 80, a molta distància de la demarcació de Barcelona, la major vitalitat del Principat. El Pla de l'Estany (0,7%), l'Alt Empordà (1,14%) i la Selva (2,09%) són, a hores d'ara, les comarques amb major vitalitat de les terres gironines. El Pla, sense assolir valors extrems, continua essent als anys 80 una comarca moderadament expansiva.

Caldrà prestar atenció a les noves pautes que han conjugat l'evident inflexió del model de poblament al Pla de l'Estany, a nivell intracomarcal i també en conjunt. De l'intent en dependrà poder preveure el futur demogràfic de la comarca. Per preparar aquest suggerent camí, ens caldrà traçar amb detall el protagonisme dels grans components del creixement demogràfic en els darrers 10 anys.

GEOGRAFIA

T.3. NOMBRE DE NAIXEMENTS AL PLA DE L'ESTANY (1975-1986) (*)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
BANYOLES	182	216	223	205	211	218	168	173	172	153	127	142
CAMÓS	10	10	9	8	10	10	8	10	8	6	4	3
CORNELLÀ	52	61	27	26	25	20	11	19	10	19	15	19
CRESPIÀ	3	5	0	4	4	2	0	0	0	2	0	0
ESPONELLÀ	5	3	7	3	5	6	0	0	2	0	2	3
FONTCOBERTA	13	12	5	7	9	15	8	4	6	10	11	5
PALOL R.	5	7	9	9	6	5	5	1	2	2	3	2
PORQUERES	28	43	48	34	34	32	34	33	30	30	29	35
SERINYÀ	13	3	3	7	10	1	2	10	7	7	5	11
ST. MIQUEL	5	9	3	0	2	10	9	1	3	3	0	4
VILADEMULS	8	6	6	7	9	10	6	5	4	4	5	2
PLA ESTANY	324	375	340	310	325	329	251	256	244	236	201	226

(*) Dades estimades: 1983 i 1984

FONT: Elaboració pròpia a partir de INE, *Movimiento Natural de la Población*, (1976, 77, 78, 79, 80, 81, 82) i CIDC, *El Moviment Natural a Catalunya*, (1985 i 1986)

L'estany de Banyoles.

Els components del creixement demogràfic

La realitat del creixement demogràfic que ha tingut lloc al Pla de l'Estany entre 1975 i 1986 pot avaluar-se a partir de l'anàlisi, per separat, dels dos grans factors de tot creixement demogràfic: el creixement vegetatiu i el saldo migratori.

Per a l'anàlisi del creixement vegetatiu (entès com la diferència entre els naixements i les defuncions) es disposa de les dades definitives publicades per l'INE (*Movimiento Natural de la Población Española*) per als anys 1975-1982, pel CIDC per als anys 1985 i 1986 (*El Moviment Natural a Catalunya*) i, finalment, de dades estimades per als anys 1983 i 1984.

Les migracions s'acostumen a avaluar mitjançant els saldos migratoris; si bé presenten l'inconvenient de no dibuixar l'abast real de les migracions totals esdevingudes, són molt útils per detallar el protagonisme dels corrents migratoris en la dinàmica demogràfica d'un territori.

Segons les dades estadístiques del Padró de 1986 per a Catalunya, sembla ja possible afirmar que «a partir de 1975 es produeix el trencament del cicle demogràfic expansiu iniciat a mitjan segle, basat en una forta immigració, un important augment de la natalitat i el creixement vegetatiu» (Capellades, Falguera, 1987, p. 4). Entre 1975 i 1986 s'esdevé l'espectacular caiguda de la natalitat, però sobretot la inflexió cap a un saldo migratori negatiu de la població catalana.

Per nostre cas, cal remarcar, explícitament, que Girona és l'única província que ha mantingut inalterat el

T.4. CREIXEMENT VEGETATIU AL PLA DE L'ESTANY (1975-1986) (*)

	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986
BANYOLES	80	106	109	83	107	100	50	53	46	34	-7	-12
CAMÓS	3	3	7	5	3	7	1	3	1	-1	-4	1
CORNELLÀ (*)	4	48	7	7	5	5	3	-2	-5	-1	-2	3
CRESPIÀ	-3	-2	-4	-1	1	-1	-2	0	0	0	0	-1
ESPONELLÀ	-4	-1	3	-1	-3	2	-1	0	0	0	1	1
FONTCOBERTA	6	4	2	1	6	8	5	-1	3	5	4	0
PALOL R.	-1	5	4	7	3	1	4	-4	1	0	-1	2
PORQUERES	15	23	32	16	25	16	18	10	15	15	12	19
SERINYÀ	4	-8	-4	2	2	-3	-11	8	-3	-3	-7	-3
ST. MIQUEL	4	7	0	-3	-2	9	6	-1	0	0	-4	1
VILADEMULS	-9	-4	-11	-4	2	3	-1	-2	-3	-6	-7	-2
PLA ESTANY	99	181	145	112	149	147	72	64	55	43	-16	9

(*) Dades estimades: 1983 i 1984

FONT: Elaboració pròpia a partir de T.1. i INE, *Movimiento Natural de la Población*, (1975, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82) i CIDC, *El Moviment Natural a Catalunya*, 1985 i 1986

seu ritme expansiu. Degut a això, la demarcació ha incrementat notablement la seva participació en els saldos migratoris del conjunt català (es passa d'un 6,1% en el quinquenni 1971-1975 a un 24,5% per 1976-1981), i també en el creixement vegetatiu (d'un 4,7% pel quinquenni 1975-1981 a un 6,9% per 1976-1981) (Capellades, 1983). D'ençà la nostra dècada, «serà pràcticament l'única demarcació territorial amb una arribada neta de població entre 1981 i 1986 de més de 14.000 habitants» (Capellades, Falguera, 1987, p. 7) i assolirà gairebé un màxim històric.

Seguint el comportament general de Catalunya, també al Pla es produeix la caiguda en picat de la natalitat a la dècada dels 80; fins i tot sembla haver-hi una coincidència en el punt d'inflexió, situat a l'any 1981. Dels nivells màxims de 1976 (375 fills) es passa als nivells testimonials de 1985 i 1986 (201-226) fills respectivament); es passa d'una taxa bruta de natalitat del 18% al 1975 al 10% de 1986 (vegeu taula T.3). Tot i que la mortalitat, com a la resta de Catalunya, s'ha mantingut a uns nivells «constants» —permetent una caiguda del saldo vegetatiu més suau— la taxa bruta de creixement natural del Pla de l'Estany volta a hores d'ara el 0% anual (vegeu taula T.4.).

Aquest inconsistent creixement vegetatiu diametral dels nivells explosius dels anys 70, fa pensar que han estat les migracions l'únic component veritablement explicatiu dels canvis en la dinàmica del poblament comarcal. Cal assenyalar que pel període que estudiem (1975-1986), s'observa una forta ralentització del despoblament en les viles fins llavors més afectades, com eren Palol de Revardit, Sant

Galliners (Vilademuls).

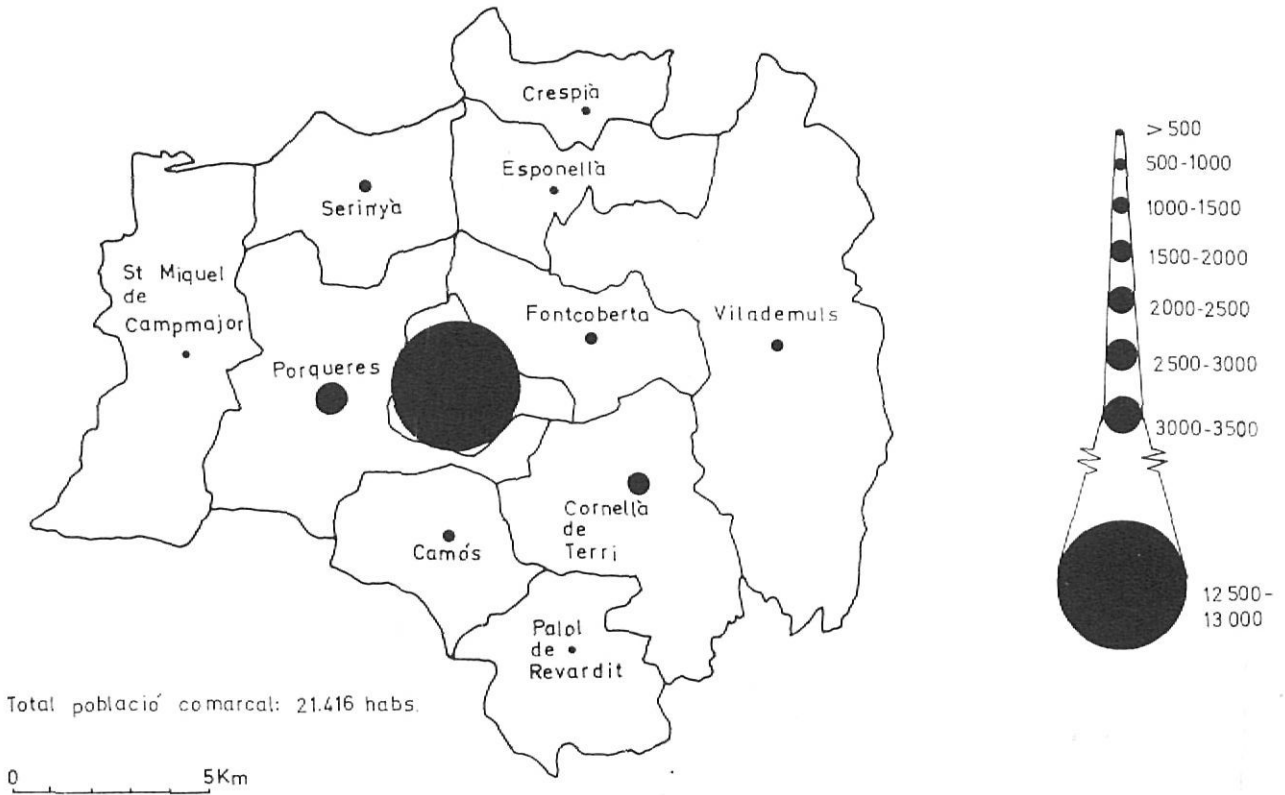
T.5. SALDO MIGRATORI AL PLA DE L'ESTANY (1975-1986) (*)

	75-81	81-86(1)	75-86(1)
BANYOLES	685	328	1014
CAMÓS	-21	-15	-37
CORNELLÀ	-11	17	6
CRESPIÀ	-10	8	-2
ESPONELLÀ	-50	-6	-56
FONTCOBERTA	10	96	107
PALOL	-145	-16	-162
PORQUERES	368	173	541
ST. MIQUEL	-77	-15	-92
SERINYÀ	16	-14	1
VILADEMULS	-194	-45	-239
PLA ESTANY	571	510	1081

(*) Dades estimades del moviment natural: 1983 i 1984.

FONT: Elaboració pròpia a partir de T.1. i T.4.

GEOGRAFIA

G.3. DISTRIBUCIÓ DE LA POBLACIÓ AL PLA DE L'ESTANY (1986)

FONT: CIDC, (1988), *La població de Catalunya segons el Padró Municipal d'Habitants de 1986*, Barcelona, CIDC.

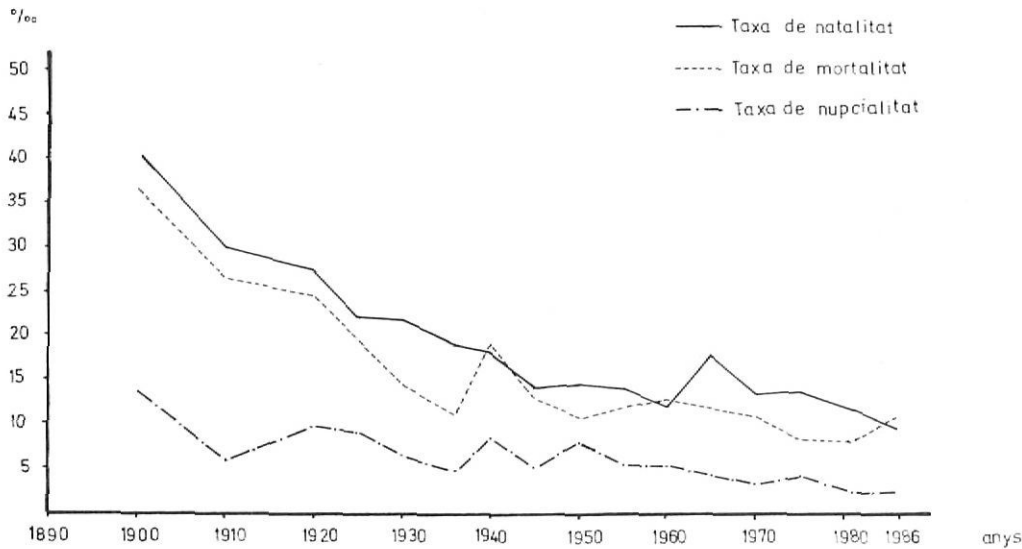
Serinyà.

Miquel de Campmajor i Vilademuls, on es passa d'un ritme de decreixement acumulatiu del 40% pel quinquenni 1975-1981 al d'un 15% entre 1981-1986. També sorprèn que municipis tradicionalment immigratoris com Banyoles i Porqueres passin d'augmentar 1.000 habitants, en el període 1075-1981, a guanyar-ne poc més

d'un centenar pel quinquenni 1981-1986. En definitiva, es confirma en els darrers anys una pesant ralentització dels fluxos de poblament en aquells municipis que havien estat focus importants d'immigració. I també una coetània ralentització dels fluxos de despoblament en els municipis de la rodalia comarcal (vegeu

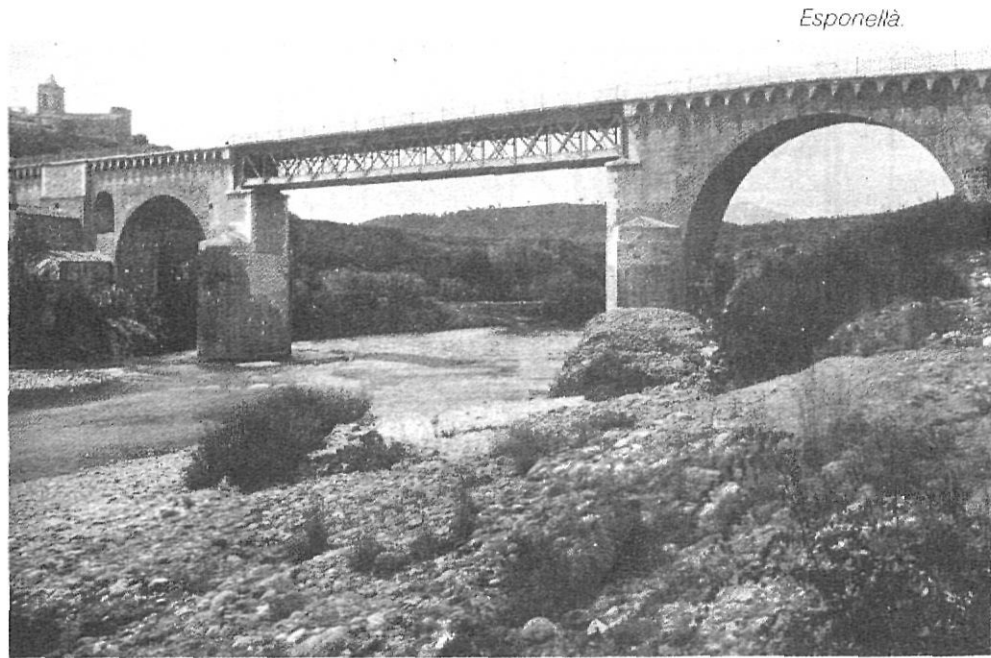
taula T.5.).

La convergència d'aquest seguit de situacions ens porta a concloure —per lògica eliminació— que la dinàmica demogràfica dels municipis més boiats del Pla de l'Estany dels anys 80 s'explica, bàsicament, per l'afluència d'immigrants d'altres comarques. A diferència del període anterior, quan

G.4. TAXES DE NATALITAT, MORTALITAT I NUPCIALITAT A BANYOLES (1900-1986)
 FONT: Elaboració pròpia a partir de l'explotació del Registre Civil de Banyoles.

els municipis rurals com Sant Miquel, Vilademuls, Palol,... fornien quantioses remeses d'habitants cap a Banyoles, Porqueres i Cornellà (i últimament Fontcoberta), les migracions intracomarcals han passat a segon terme. Aquesta tendència es pot constatar en l'anàlisi transversal dels atributs de la població comarcal en diferents moments del període esmentat: entre 1975 i 1981 s'ha instal·lat al Pla un important contingent de persones nascudes a regions espanyoles, poc presents l'any 1975. Fins a aquesta data només Cornellà, Porqueres o la mateixa Banyoles rebien immigrants no andalusos o no extremerys. Al 1981, a tots 11 municipis, hi ha immigrants de procedència cultural diversa, bé que amb magnituds diferents. La diversificació geogràfica de la immigració és també un fet constatable al Pla de l'Estany dels anys 80.

BIBLIOGRAFIA

CABRE, A., PUJADAS, I., (1982). *Reconeixement Territorial de Catalunya: Àrea de Població i Recursos Humans*. 2 vols., Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Política Territorial de Catalunya.

CAPELLADES, J., (1983). *La població de Catalunya. La economia de Catalunya. Hoy y mañana*, Barcelona, Banco de Bilbao, pp. 43-84.

CAPELLADES, J., FALGUERA, M., (1987, març-juny). *La població de Catalunya l'any 1986*. *Estadística i Societat*, 61-64.

TERRADES, D., (1985). *Aproximació a un exemple d'industrialització no reeixit: Banyoles 1700-1900*. *Quaderns 1980-1984*, Banyoles, Centre d'Estudis Comarcals.

David Comas i Anna Ribas són geògrafs.

Aquest treball és part d'un estudi més extens finançat per l'Obra Social de la Caixa de Sabadell.